

# STAVOVI PREMA INTEGRACIJI GLUHE DJECE, ZNAKOVNOM JEZIKU I UKLJUČIVANJU TUMAČA ZA ZNAKOVNI JEZIK U REDOVNE VRTIĆE I ŠKOLE

BRANKA BOSNAR<sup>1</sup>, SANDRA BRADARIĆ-JONČIĆ<sup>2</sup>

1. Dječji vrtić "Mali princ", Zagreb,

2. Odsjek za oštećenja sluha, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Primljeno: 27.12.2007.

Prihvaćeno: 26.03.2008.

Izvorni znanstveni rad

UDK: 376.33

**Sažetak:** U članku su prikazani rezultati ispitivanja stavova odgajatelja, učitelja, nastavnika viših razreda osnovne škole i srednjoškolskih nastavnika prema uključivanju gluhe djece u redovne škole i vrtiće, prema znakovnom jeziku i uključivanju tumača za znakovni jezik u redovne ustanove. Ispitivanje je provedeno na uzorku od 449 prosvjetnih djelatnika redovnih odgojno obrazovnih ustanova na području grada Zagreba. U prostoru od 49 manifestnih varijabli, faktorskom analizom ekstrahirano je 6 faktora. Istraživanje je pokazalo da su stavovi na 5 faktora - faktoru stavova prema gluhima, prema socijalizacijskim, obrazovnim i emocionalnim efektima integracije, kao i prema dodatnoj edukaciji i znakovnom jeziku pretežno povoljni, dok su na 1 faktoru - faktoru stavova prema uključivanju tumača za znakovni jezik neodređeni.

**Ključne riječi:** odgojno-obrazovna integracija, gluhi, djeca oštećena sluha, znakovni jezik, tumači za znakovni jezik

## UVOD

### Znakovni jezik u redovnoj školi

Iako se odgojno-obrazovna integracija djece oštećena sluha ostvaruje uglavnom u okviru tradicionalnog modela integracije, odnosno u okvirima oralnog pristupa, sve više se u svijetu javljaju i alternativni modeli odgoja i obrazovanja gluhe i teško nagluhe djece u redovnoj školi odnosno vrtiću, koji u integraciju unose elemente bilingvalne - bikulturalne edukacije gluhih (Neil Mahshie, 1995; Bradarić-Jončić i Ivasović, 2005).

Središnje mjesto u bilingvalnoj-bikulturalnoj edukaciji gluhe djece (Bradarić-Jončić, 2000; Neil Mahshie, 1995; Hening i Salander, 2004; Carver, 2004; Gregory, 2004) zauzima znakovni jezik. Gluha djeca obrazuju se na znakovnom jeziku, a jezik čujuće okoline uče kao drugi jezik.

Znakovni jezik u svijetu prepoznat je i priznat kao pravi, prirodni jezik (Kyle i Woll, 1985; Wilbur, 1987; Volterra, 1987; Valli i Lucas, 1992; Lane i sur, 1996; Milković i sur, 2006; Milković i sur, 2007; Milković i Bradarić-Jončić, 2007) koji omogućava gluhoj djeci jednaka akademska postignuća čujućim vršnjacima te znatno bolje ovladavanje jezikom čujuće zajednice (Neil Mahshie, 1995).

Imperativ koji karakterizira suvremene poglede na komunikaciju osoba oštećena sluha jest da ove osobe moraju imati *jednak pristup informacijama kao i čujuće osobe* (IFLA, 2004). Kako će se to ostvariti ovisi o preferiranom načinu komunikacije gluhe odnosno nagluhe osobe. Za nagluhe osobe to znači korištenje akustičke tehnike u praćenju društvenih događanja, dok za gluhe osobe to znači maksimalno korištenje njihovih vizualnih kapaciteta. Za gluhe osobe,

**Korespondencija:** Prof.dr.sc. Sandra Bradarić-Jončić, Odsjek za oštećenje sluha, Edukacijsko - rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Znanstveno-učilišni kampus Borongaj, Borongajska cesta 83f, 10 000 Zagreb. E-mail: sandra@erf.hr

ovisno o preferiranom jeziku i komunikacijskom kontekstu, to znači jednak pristup informacijama korištenjem usluga tumača za znakovni jezik, odnosno za gluhe osobe koje preferiraju jezik čujuće okoline - titlovanje izlaganja (na predavanjima - i titlovanje u realnom vremenu).

U skladu sa suvremenim pogledima na komunikaciju gluhih, u alternativnim modelima integracije gluhe djece, njihove komunikacijske potrebe nastoje se zadovoljiti uključivanjem tumača za znakovni jezik. U ovom obliku integracije uz redovnog učitelja u nastavnom radu sudjeluje aktivno i tumač za znakovni jezik (Jimenez i Antia, 1999; Kreimeyer i sur, 2000; Foster i sur, 1999; Luetke - Stahlman i Hayes, 1994; Gifford, 1996, Chafin Seal, 1998).

Tumač za znakovni jezik u redovnoj ustanovi (Chafin Seal, 1998) član je stručnog tima, a njegova uloga sastoji se u tome da on omogućava uspješnu razmjenu informacija između gluhog učenika, nastavnika i drugih učenika. Njegov isključivi zadatak jest vjerno prenošenje informacija koje su dostupne i čujućima u toj situaciji, bez iznošenja vlastitog mišljenja, pri čemu mora poštivati povjerljivost informacija odnosno poštivati kodeks profesionalne etike. On ne odgovara umjesto učenika i ne sudjeluje u eventualnom određivanju disciplinskih mjera. Posebno je važna suradnja tumača s nastavnicima i priprema prevoditelja za prevodenje. Tumač se treba sadržajno i jezično-terminološki unaprijed pripremiti za sve situacije prevodenja. Sav didaktički - tekstualni, slikovni, video materijal koji će nastavnik koristiti treba mu biti unaprijed na raspolaganju radi pripreme. Gluhoj djeci u redovnoj školi sve školske aktivnosti trebale bi biti pristupačne, što znači prisutnost tumača za znakovni jezik u svim školskim i vanškolskim aktivnostima, uključujući i ručak, prijevoz do škole i sl. Događaji kojima prisustvuju roditelji oštećena sluha trebaju se tkd. predvoditi na znakovni jezik. Kako bi se prevenirale ozljede uslijed repetitivnih pokreta (repetitive motion injuries RMI) koje su uočene kod 30 % obrazovnih tumača raspored treba ustrojiti tako da teški predmeti s puno izlaganja ne bi trebali ići jedan za drugim, već bi trebalo umetnuti između njih predmete s manje «pričanja» kao što su tjelesni odgoj, laboratorijske vježbe i sl. Nakon

45 minuta prevodenja tumaču treba odmor od 10 minuta. Ako su angažirana 2 tumača, trebaju se smjenjivati svakih 20-25 minuta. Obrazovni tumači trebali bi biti kompetentni, po mogućnosti sa svjedodžbom /certifikatom verificiranog programa za edukaciju obrazovnog tumača i registrirani u Registru prevoditelja pri lokalnoj udruzi gluhih i nagluhih.

Evaluacija ovakvog načina edukacije gluhe djece i mladeži pokazuje pozitivne rezultate, kako u pogledu akademskih vještina gluhih učenika, tako i u pogledu kvaliteta i kvantiteta socijalnih interakcija s čujućim vršnjacima, odnosno socijalizacije ovih učenika (Kreimeyer i sur, 1999; Luckner, 1999). Također, u odnosu na moguću zabrinutost roditelja čujućih učenika ovakav model edukacije slušnooštećenih učenika ne ostavlja negativne posljedice na postignuća čujućih učenika, već dapače, obogaćuje njihova iskustva, znanja i vještine. Pokazalo se, naime, također da u ovakvim uvjetima i čujući učenici razvijaju interes za znakovni jezik i uspješno ovladavaju njime, čime se stvaraju dodatne pretpostavke uspješnijeg uključivanja gluhe i teško nagluhe djece u čujuću okolinu.

Osim pozitivnih rezultata evaluacije ovakvog načina integracije, u prilog uporabe znakovnog jezika u školovanju gluhe djece govore i preporuke sadržane u različitim međunarodnim dokumentima (UNESCO, 1994; UN, 1994).

Preporuka Vijeća Europe o zaštiti i unapređenju nacionalnih znakovnih jezika donesena u Strasbourgu 2003. godine (dokument 9738), kojega je prihvatila i Hrvatska, navodi da su znakovni jezici izraz europskog kulturnog bogatstva te da treba potaknuti zemlje članice EU:

- na službeno priznavanje svog nacionalnog znakovnog jezika kao jezika manjine
- na obučavanje tumača i učitelja znakovnog jezika
- na obrazovanje gluhih na znakovnom jeziku
- na obučavanje znakovnom jeziku učitelja koji će raditi s gluhom djecom
- emitiranje TV programa na znakovnom jeziku te titlovanje TV emisija na govornom jeziku «skrivenim» teletekstom

- na informiranje gluhih o njihovim pravima i mogućnostima korištenja znakovnog jezika
- na upotrebu novih tehnologija i osiguravanje pristupa tim tehnologijama za gluhe
- na uvođenje znakovnog jezika kao izbornog predmeta u srednje škole sa statusom jednakim stranim jezicima
- na davanje financijske potpore izdavanju literature za učenje znakovnih jezika
- na davanje prava roditeljima gluhe djece na slobodan izbor između oralnog i bilinvalnog pristupa u obrazovanju.

Osim uključivanja tumača za znakovni jezik, da bi integracija gluhe djece u redovne ustanove odgoja i obrazovanja bila primjerena zadovoljavanju njihovih posebnih komunikacijskih i odgojno-obrazovnih potreba, trebala bi obuhvaćati i ove elemente (Luetke-Stahlman & Hayes, 1994):

- kad god je moguće formirati skupine od više slušnooštećenih učenika
- gluha i nagluha djeca trebala bi barem u nekim aktivnostima u toku dana sudjelovati zajedno s drugom djecom oštećena sluha, kako bi mogla slobodno komunicirati međusobno i socijalizirati se u skupini djece slične sebi
- gluhoj i nagluhoj djeci treba omogućiti redovite kontakte s odraslim gluhim i nagluhim osobama, zbog njihove važne uloge govornih i socijalnih modela za ovu djecu. Gluhe i nagluhe odrasle osobe mogu biti učitelji, paraprofesionalci ili volonteri koji tjedno sudjeluju u radu ustanove
- redovni učitelji u razredima u koje su uključena gluha i nagluha djeca trebali bi:
  - a) posjedovati bazičnu razinu znakovno-jezičnih vještina za komunikaciju s gluhom i nagluhom djecom te posjedovati motivaciju za njihovo daljnje redovito usavršavanje
  - b) uspješno surađivati s tumačima za znakovni jezik i učiteljima za gluhu djecu
  - c) uvažavati kulturu Gluhih i raditi na integranju obrazovnih sadržaja s područja kulture Gluhih (vrijednosti, običaji i stvaralaštvo

u zajednici Gluhih, važne osobe i događaji u povijesti zajednice Gluhih...)

- d) cijeniti gluhe i nagluhe učenike kao jednakovrijedne svim ostalim učenicima
  - e) ocjenjivati njihov napredak u odnosu na njihove sposobnosti i uloženi trud
  - f) u svom radu redovni učitelji moraju strogo voditi računa o potencijalu gluhe i nagluhe djece za učenje putem vizualnog modaliteta, kao i posebnih potreba ovih učenika u pogledu učenja/usvajanja jezika čujuće većine te čitanja i pisanja. Učitelji trebaju jasno postavljati ciljeve svojih izlaganja i drugih aktivnosti, izvršiti potrebne prilagodbe u nastavnom programu, kako bi gluhi i nagluhi učenici mogli steći kompetencije potrebne za svakodnevni život
- gluhu i nagluhu djecu u redovnoj ustanovi odgoja i obrazovanja treba svakodnevno posjećivati učitelj za gluhe. Posjete učenicima uključuju neposredno poučavanje, savjetovanje i opservaciju učenika u nastavnim i vannastavnim aktivnostima
  - gluhoj i nagluhoj djeci u redovnoj školi treba osigurati redovitu rehabilitaciju slušanja i govora koju provodi logoped-audiorehabilitator, s iskustvom u radu s ovom djecom. Logoped vodi računa o ispravnosti i korištenju individualnih slušnih aparata i instalacijske elektroakustičke opreme, kao i kohlearnih implanata
  - redovnim nastavnicima koji rade zajedno s učiteljem za gluhu djecu treba osigurati dodatnu edukaciju s područja gluhoće i edukacije gluhih
  - odrasle čujuće osobe koje rade u razredima s gluhim i nagluhim učenicima trebali bi poznavati uobičajene fraze na znakovnom jeziku koje se koriste u svakodnevnoj komunikaciji i poučavanju. U tu svrhu škola treba dnevno osigurati satove znakovnog jezika za čujuće učitelje i učenike, koje može voditi edukacijski tumač ili druga osoba kompetentna u znakovnom jeziku
  - za učenike i učitelje koji žele proširiti i produbiti znanje znakovnog jezika škola

treba osigurati satove znakovnog jezika. Oni se mogu odvijati a) tijekom školskog dana ili b) poslijepodne ili navečer

- školska biblioteka trebala bi redovito obnavljati bibliotečni fond naslovima s područja gluhoće i kulture Gluhih
- rječnici znakovnog jezika trebali bi biti na raspolaganju u svakom razredu s gluhim i naglušim učenicima, kao i u biblioteci. Svaki edukacijski tumač mora imati vlastiti primjerak.
- uređenje prostora u kojem borave gluha i nagluha djeca zajedno s čujućim vršnjacima treba biti takvo da uzima u obzir vizualno i auditivno funkcioniranje djece oštećena sluha. Prostorije bi trebale imati tkanine (sagove, zavjese) koje umanjuju reverberaciju u učionici, koja znatno otežava razumijevanje tuđeg govora uz upotrebu slušnih pomagala, i u tišini, a naročito u buci učionice
- škola treba biti opremljena vizualnim komunikacijskim uređajima (bar jedan telefon-display, mogućnost pozivanja titlova emisija na svim televizorima kao i svjetlosne signale (uz školsko zvono, požarni alarm i sl.). Školske obavijesti tkd. treba prevoditi na znakovni jezik
- počevši od predškolskog uzrasta, svi sadržaji uz koje se koriste video snimke, trebaju biti titlovani
- prigodnim aktivnostima vezanim uz kulturu Gluhih, svakog mjeseca rujna trebala bi škola obilježavati Tjedan svjesnosti Gluhih
- svaka lokalna zajednica na čijem području su uključena djeca s oštećenjem sluha u redovnu školu, trebale bi imati savjetodavno tijelo sastavljeno od članova zajednice Gluhih, roditelja, učitelja gluhe djece i tumača.

Kako je ova problematika u nas potpuno nova, do sada je objavljeno tek jedno istraživanje (Bosnar i Bradarić-Jončić, 2006) kojim je dobiven niz zanimljivih informacija o stavovima prema edukacijskoj integraciji, znakovnom

jeziku i tumačima za znakovni jezik u vrtićima i školama.

Istraživanjem su ispitani stavovi 449 prosvjetnih djelatnika (odgajatelja, nastavnika razredne i predmetne nastave, srednjoškolskih profesora) s područja grada Zagreba.

Pokazalo se da prosvjetni djelatnici, u cjelini gledajući, imaju pretežno povoljne stavove prema uključivanju gluhe djece i mladeži u redovne ustanove odgoja i obrazovanja.

Utvrđeno je također da se stavovi prema uključivanju slušnooštećene djece/mladeži statistički značajno razlikuju s obzirom na program u kojem prosvjetni djelatnici rade (predškolski, niži razredi osnovne škole, viši razredi osnovne škole, srednja škola). Najpovoljnije stavove prema odgojno-obrazovnoj integraciji slušnooštećene djece/mladeži pokazali su odgajatelji, zatim predmetni nastavnici, manje povoljne razredni učitelji, a najnepovoljnije stavove pokazali su srednjoškolski profesori.

Autorice navode nekoliko mogućih izvora ovih razlika. Jedan od njih je podrška koju (ne) dobivaju od defektologa. Kao najčešći vid pomoći - povremenu pomoć defektologa u obliku sugestija dobivalo je 60% odgajatelja, 43% učitelja, 38% predmetnih nastavnika te 9 % srednjoškolskih profesora. Nikakvu suradnju s defektologom nije ostvarivalo 18% odgajatelja, 23% učitelja, 49% predmetnih nastavnika i 87% srednjoškolskih nastavnika.

Također navode da je povoljnost stavova povezana s iskustvom u radu sa slušnooštećenim učenicima. Čak 73% srednjoškolskih profesora u dosadašnjem radu susrelo sa slušnooštećenim učenicima, od toga čak 53% u svom odjeljenju. S druge strane, 53% odgajatelja i po 40% učitelja i predmetnih nastavnika susretalo se s ovom djecom u dosadašnjem radu, od toga u svom odjeljenju 14% odgajatelja, 16% učitelja te 30% predmetnih nastavnika. Imajući iskustva o mukotrpnosti rada s gluhim učenicima, koji nemaju jednak pristup informacijama u redovnoj školi kao što imaju njihovi čujući vršnjaci, srednjoškolski profesori iskazali su manje povoljne, ali u datim okolnostima vjerojatno realne stavove prema integraciji slušnooštećenih učenika.

Relativnoj nepovoljnosti stavova srednjoškolskih profesora, prema autoricama, moguće doprinosi i starosna struktura njihova poduzorka. Naime, 43.1 % ispitanih srednjoškolskih profesora ima više od 20 godina radnog staža, te je time i njihova spremnost za dodatnu edukaciju manja, ali i njihova spremnost za prihvaćanje novih modela integracije, a što se vidi i iz najnepovoljnijeg stava u svezi uključivanja tumača u rad ustanova. Svega 9.5 % ispitanih profesora ima manje od 5 godina radnog staža, te će možda u budućnosti, zapošljavanjem većeg broja mladih profesora, možda i stavovi te skupine ispitanika biti povoljniji u odnosu na integraciju djece i mladeži oštećena sluha.

Utvrđeno je također da prosvjetni djelatnici imaju povoljan stav prema znakovnom jeziku, ali i da postoje razlike u povoljnosti stavova između četiri skupine prosvjetnih djelatnika. Najpovoljnije stavove prema znakovnom jeziku ponovo su imali odgajatelji, zatim nastavnici, manje povoljne učitelji, te najmanje povoljne profesori srednjih strukovnih škola.

Međutim, utvrđeno je da prosvjetni djelatnici imaju neodređen stav prema uključivanju obrazovnih tumača u rad ustanova, te da pritom relativno najpovoljnije stavove ponovo imaju odgajatelji, zatim nastavnici predmetne nastave, manje povoljan učitelji razredne nastave, te najnepovoljniji profesori srednjih strukovnih škola, što se objašnjava neinformiranošću ispitanika o ulozima tumača u odgojno-obrazovnom procesu.

Pokazalo se tđ. da postoji razlika u povoljnosti stavova koja je funkcija predmeta kojega nastavnik predaje u osnovnoj i srednjoj školi. Najnepovoljnije stavove prema integraciji sluhooštećenih učenika imaju nastavnici fizike i biologije u osnovnim i srednjim školama te vjeoučitelji u srednjim školama.

## **PROBLEM I CILJ ISTRAŽIVANJA**

Kao što je rečeno, problematika stavova nastavnika prema integraciji gluhe djece u nas do sada je istraživana (Uzelac, 1989; Uzelac i Radovančić, 1993; Radovančić, 1994; 1995), ali do nedavno nije uključivala pitanja vezana uz znakovni jezik i podršku tumača za znakovni

jezik u redovnim školama. Tom problematikom bavile su se u svojim radovima Bosnar (2004) i Bosnar i Bradarić-Jončić (2006).

Ovim radom željelo se dobiti dodatni uvid u stavove prosvjetnih djelatnika prema integraciji gluhe djece ispitivanjem strukture latentnog prostora stavova.

## **HIPOTEZE**

**H1** - stavovi ispitanika prema edukacijskoj integraciji gluhe djece povoljni su

**H2** - stavovi ispitanika prema znakovnom jeziku povoljni su

**H3** - stavovi ispitanika prema uključivanju tumača za znakovni jezik u redovne ustanove povoljni su

## **METODE RADA**

### **Uzorak ispitanika**

Istraživanje je provedeno na uzorku od 449 prosvjetnih djelatnika redovnih odgojno obrazovnih ustanova sa područja grada Zagreba. Obuhvaćeno je 120 odgajatelja iz redovnih predškolskih ustanova, 101 nastavnik razredne nastave (učitelji), 112 nastavnika predmetne nastave (nastavnici) redovnih osnovnih škola, kao i 116 nastavnika srednjih strukovnih škola (profesori). Ispitivanjem su obuhvaćeni prosvjetni djelatnici oba spola, s radnim stažem u redovnim odgojno - obrazovnim ustanovama od 0 - 25 i više godina staža.

### **Mjerni instrument**

Uпитnik stavova prema uključivanju djece i mladeži oštećena sluha u redovne ustanove odgoja i obrazovanja, autorice Bradarić-Jončić i Bosnar (2004) konstruirale su za potrebe ovog istraživanja.

Uпитnik se sastoji od dva dijela. Prvi dio odnosi se na opće podatke o odgajatelju, nastavniku, profesoru, kao što su spol, dob, stupanj obrazovanja, godine radnog staža u redovnoj odgojno - obrazovnoj ustanovi, dosadašnjoj suradnji s defektologom, dosadašnjim kontaktima s gluhom djecom i osobama, dosadašnjem

iskustvu u radu s tom djecom itd., a sastoji se od 14 pitanja. Drugi dio upitnika odnosi se na stavove prosvjetnih djelatnika prema uključivanju gluhe djece u redovne ustanove, prema zna-

**Tablica 1.** *Frekvencije i postoci odgovora ispitanika na postavljene tvrdnje*

	frekvencije					postotci					postoci	
	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1+2	4+5
001	30	39	108	14	131	6.7	8.7	24.1	31.4	29.2	15.4	60.6
002	20	30	9	13	169	4.5	6.7	20.3	31.0	37.6	11.2	67.7
003	18	38	13	169	94	4.0	8.5	29.0	37.6	20.9	16.5	58.5
004	105	126	124	72	22	23.4	28.1	27.6	16.0	4.9	51.5	20.9
005	224	100	74	25	26	49.9	22.3	16.5	5.6	5.8	72.2	11.4
006	11	25	54	155	204	2.4	5.6	12.0	34.5	45.4	8.0	79.9
007	53	73	175	90	58	11.8	16.3	39.0	20.0	12.9	28.1	32.9
008	197	119	63	45	25	43.9	26.5	14.0	10.0	5.6	70.4	15.6
009	11	21	69	151	197	2.4	4.7	15.4	33.6	43.9	7.1	77.5
010	34	47	138	135	95	7.6	10.5	30.7	30.1	21.2	18.1	51.3
011	36	78	133	143	59	8.0	17.4	29.6	31.8	13.1	25.4	44.9
012	129	127	138	41	14	28.7	28.3	30.7	9.1	3.1	57.0	12.2
013	254	88	59	33	15	56.6	19.8	13.1	7.3	3.3	76.4	10.6
014	21	50	210	108	60	4.7	11.1	46.8	24.1	13.4	20.5	37.5
015	11	22	124	157	135	2.4	4.9	27.6	35.0	30.1	7.3	65.1
016	154	129	99	51	16	34.3	28.7	22.0	11.4	3.6	63.0	15.0
017	40	39	143	136	91	8.9	8.7	31.8	30.3	20.3	17.6	50.6
018	28	58	114	158	96	5.1	12.9	25.4	35.2	21.4	18.0	56.6
019	20	43	68	147	171	4.5	9.6	15.1	32.7	38.1	14.1	70.8
020	154	100	105	53	37	34.3	22.3	23.4	11.8	8.2	56.6	20.0
021	159	93	112	38	47	35.4	20.7	24.9	8.5	10.5	56.1	19.0
022	14	18	39	172	206	3.1	4.0	8.7	38.3	45.9	7.1	84.2
023	44	112	116	115	62	9.8	24.9	25.8	25.6	13.8	34.7	39.4
024	21	33	77	179	139	4.7	7.3	17.1	39.9	31.0	12.0	70.9
025	83	47	143	68	108	18.5	10.5	31.8	15.1	24.1	29.0	39.2
026	45	35	102	125	142	10.0	7.8	22.7	27.8	31.6	17.8	59.4
027	29	29	127	154	110	6.5	6.5	28.3	34.3	24.5	13.0	58.8
028	242	74	92	19	22	53.9	16.5	20.5	4.2	4.9	70.4	9.1
029	275	83	58	13	20	61.2	18.5	12.9	2.9	4.5	79.7	19.8
030	81	72	203	68	21	18.9	16.0	45.2	15.1	4.7	34.9	19.8
031	57	50	147	103	92	12.7	11.1	32.7	22.9	20.5	33.8	43.4
032	49	38	94	138	130	10.9	8.5	20.9	30.7	29.0	19.4	59.7
033	48	43	127	131	100	10.7	9.6	28.3	29.2	22.3	20.3	51.5
034	32	70	193	110	44	7.1	15.6	43.0	24.5	9.8	22.7	34.3
035	82	59	162	82	64	18.3	13.1	36.1	18.3	14.3	31.4	32.6
036	30	48	155	152	64	6.7	10.7	34.5	33.9	14.3	17.4	48.2
037	32	47	165	143	62	7.1	10.5	36.7	31.8	13.8	17.6	45.6
038	45	75	180	101	48	10.0	16.7	40.1	22.5	10.7	26.7	33.2
039	27	27	104	170	121	6.0	6.0	23.2	37.9	26.9	12.0	64.8
040	164	128	104	31	22	36.5	28.5	23.2	6.9	4.9	65.0	18.7
041	57	96	147	105	44	21.7	21.4	32.7	23.4	9.8	43.1	33.2
042	37	57	155	127	73	8.2	12.7	34.5	28.3	16.3	20.9	44.6
043	11	26	76	143	193	2.4	5.8	16.9	31.8	43.0	8.2	74.8
044	46	63	197	94	49	10.2	14.0	43.9	20.9	10.9	24.2	31.8
045	301	56	38	25	29	67.0	12.5	8.5	5.6	6.5	79.5	12.1
046	242	89	61	34	23	53.9	19.8	13.6	7.6	5.1	73.7	12.7
047	80	92	133	84	60	17.8	20.5	29.6	18.7	13.4	38.3	32.1
048	7	13	62	159	208	1.6	2.9	13.8	35.4	46.3	4.5	81.7
049	163	99	123	50	14	36.3	22.0	27.4	11.1	3.1	58.3	14.2

kovnom jeziku i prema uključivanju tumača za znakovni jezik. Taj dio upitnika sastojao se od 49 tvrdnji, a odgajatelji / nastavnici / profesori opredjeljivali su se za jedan od pet ponuđenih

odgovora na skali Likertova tipa (uopće se ne slažem, uglavnom se ne slažem, ne mogu se odlučiti, uglavnom se slažem, u potpunosti se slažem).

Tablica 2. *Povoljni stavovi*

% odgovora

001 - Pohadanje redovne odgojno-obrazovne ustanove bilo bi korisno za <b>socijalizaciju</b> djece/mladeži <b>oštećena sluha</b>	61%
002 - Uključivanje djece/mladeži oštećena sluha u redovne odgojno-obrazovne ustanove bilo bi korisno za <b>socijalni razvoj djece/mladeži bez oštećenja</b>	68%
003 - Djeca/Mladež <b>oštećena sluha</b> ostvarivala bi <b>uspješne interakcije</b> s čujućim vršnjacima u redovnom razredu	59%
004 - Djeca/Mladež <b>oštećena sluha</b> u redovnom odjeljenju predstavljala bi <b>smetnju</b> za normalan rad.	52%
005 - Djeca/Mladež <b>bez oštećenja sluha</b> osjećala bi se nelagodno ako bi s njima u odjeljenju bila i djeca/mladež oštećena sluha	72%
006 - Djeca/Mladež <b>bez oštećenja sluha kasnije</b> u životu bilo bi mnogo <b>lakše komunicirati</b> s osobama oštećena sluha, ako bi pohađala odgojno-obrazovnu ustanovu <b>zajedno</b> s mladeži oštećena sluha.	80%
008 - Zbog prisutnosti djece/mladeži oštećena sluha u redovnom odjeljenju, djeca/ <b>mladež bez oštećenja sluha</b> slabije bi napredovala	70%
009 - <b>Zajednički</b> odgoj i obrazovanje omogućilo bi <b>uspješnije socijalne interakcije</b> u svakodnevnom životu <b>mladeži oštećena sluha i mladeži bez oštećenja sluha</b>	78%
010 - U <b>redovnoj odgojno-obrazovnoj ustanovi</b> djeca/mladež oštećena sluha bolje bi se pripremila za život nego u specijalnoj ustanovi	51%
012 - <b>Pohadanje redovne odgojno-obrazovne ustanove</b> imalo bi štetne posljedice na <b>emocionalni razvoj</b> djece/mladeži oštećena sluha	57%
013 - Osjećali bi se nelagodno ako bi u <b>Vašem odjeljenju</b> bila i djeca/mladež oštećena sluha.	76%
015- Pohadanje <b>redovne odgojno-obrazovne ustanove</b> povoljno bi utjecalo na <b>samopoštovanje djece/mladeži oštećena sluha</b> .	65%
016 - <b>Djeca/Mladež bez oštećenja sluha</b> lako bi se dekoncentrirala u razredu sa mladeži oštećena sluha.	63%
017 - I <b>izvan</b> velikih gradskih središta <b>moguće je uspješno</b> organizirati uključivanje djece/ mladeži oštećena sluha u redovne odgojno-obrazovne ustanove.	51%
018 - Uz <b>suradnju</b> s mobilnim defektologom, moglo bi se <b>uspješno</b> organizirati <b>obrazovanje</b> djece/mladeži oštećena sluha u redovnoj odgojno-obrazovnoj ustanovi.	57%
019 - Samo uz <b>stalno zaposlenog defektologa</b> u redovnoj odgojno-obrazovnoj ustanovi <b>integracija</b> djece/mladeži oštećena sluha mogla bi biti <b>uspješna</b> .	71%
020 - Ako već polaze <b>redovnu odgojno-obrazovnu ustanovu</b> , bolje bi bilo da djeca/ <b>mladež oštećena sluha</b> pohađaju posebna odjeljenja za takvu djecu/mladež.	57%
021 - U redovnoj odgojno-obrazovnoj ustanovi bilo bi bolje da samo <b>odgojne predmete</b> (tjelesni, likovni odgoj) pohađaju <b>zajedno</b> s mladeži bez oštećenja sluha.	56%
024 - <b>Prosvjetne djelatnike</b> je moguće <b>pripremiti</b> stručnim usavršavanjem za rad s djecom/mladeži oštećena sluha.	71%
026 - Rado bih sudjelovala/sudjelovao na <b>seminarima</b> i drugim kraćim <b>edukacijama</b> o radu s djecom/mladeži oštećena sluha.	59%
027 - <b>Redovne odgojno-obrazovne ustanove</b> mogle bi se <b>pripremiti za prihvata</b> djece/mladeži oštećena sluha.	59%
028 - <b>Znakovni jezik</b> primitivan je način komunikacije.	70%
029 - Takav način komunikacije na neki način osramoćuje mladež oštećena sluha.	80%
032 - Bilo bi dobro kada bi <b>prosvjetni djelatnici</b> imali priliku <b>pohađati tečaj</b> znakovnog jezika.	60%
033 - Bilo bi dobro kada bi <b>čujuća djeca/mladež</b> imala priliku <b>pohađati tečaj</b> znakovnog jezika.	52%
039 - Korisno je, što bi <b>uz tumača</b> za znakovni jezik i <b>čujuća mladež</b> naučila komunicirati s djecom/ mladeži oštećena sluha.	65%
040 - <b>Znakovni jezik</b> u odjeljenju štetio bi napredovanju mladeži bez oštećenja sluha.	65%
043 - <b>Prevođenje sveučilišnih predavanja na znakovni jezik</b> potrebno je kako bi mladež oštećena sluha imala jednak pristup visokoškolskom obrazovanju kao i čujuć vršnjaci.	75%
045 - Zbog toga što ne govore, ili imaju slabije razvijen govor, <b>mladež oštećena sluha</b> ima niži kvocijent inteligencije od mladeži bez oštećenja sluha.	80%
046 - <b>Mladež oštećena sluha</b> ima slabije razvijene <b>sposobnosti za učenje</b> .	74%
048 - Djeca/ Mladež oštećena sluha <b>ima potencijal za postizanje iste</b> obrazovne razine <b>kao i njihovi čujuć vršnjaci</b> .	82%

## Metode obrade podataka

Obrada podataka izvršena je u statističkom programu Statistica. Za sve varijable izračunati su osnovni statistički parametri (aritmetička sredina, standardna devijacija, standardna pogreška, minimalni i maksimalni rezultati). Normalnost distribucije testirana je Kolmogorov-Smirnovim testom. Sve varijable imaju normalnu distribuciju.

Podaci dobiveni ovim istraživanjem podvrgnuti su standardizaciji. Pomoću RTT 7 programa, analizirane su metrijske karakteristike upitnika koje su se pokazale zadovoljavajućima. Izvršena je faktorska analiza Upitnika stavova prema uključivanju djece i mladeži oštećena sluha u redovne ustanove odgoja i obrazovanja, u prostoru kojeg opisuje 49 manifestnih varijabli indikatora stavova. Korištena je Hotellingova metoda glavnih komponenti, a za ekstrakciju faktora korišten je PB kriterij. Izvršena je rotacija u skladu s orthoblique solucijom.

## REZULTATI I DISKUSIJA

### Osnovna statistika

U tablici 1, prikazane su frekvencije i postoci odgovora ispitanika na postavljene tvrdnje.

Odgovori ispitanika, radi veće preglednosti i lakše interpretacije, reducirani su od početnih 5 kategorija iz skale Likertovog tipa u 3 kategorije odgovora, odnosno skupine povoljnih, nepovoljnih i neodređenih stavova. Ti podaci prikazani su u tablici 2. Kriterij za klasifikaciju na povoljne, neodređene i negativne stavove bio je postotak odgovora koji ukazuje na određenu vrstu stava - 50% i više povoljan stav, 25-49% neodređeni stav i 50% i više negativan stav.

**Tablica 4. Nepovoljni stavovi** % odgovora

022-Mladež oštećena sluha u redovnoj odgojno-obrazovnoj ustanovi zahtijevala bi <b>više pozornosti</b> nastavnika od mladeži bez oštećenja.	84%
049- Osjećam se <b>kompetentnom / kompetentnim</b> za rad s mladeži oštećena sluha.	58%

**Tablica 3. Neodređeni stavovi**

% odgovora

007 - U redovnoj odgojno-obrazovnoj ustanovi <b>djeca/mladež oštećena sluha</b> slabije bi napredovala i manje bi naučila nego u specijalnoj odgojno-obrazovnoj ustanovi.	39%
011 - U <b>redovnoj odgojno-obrazovnoj ustanovi</b> djeca/mladež <b>oštećena sluha</b> mogla bi <b>steći znanja i vještine</b> jednako uspješno kao i njihovi čujuć vršnjaci.	30%
014 - Djeca/Mladež <b>oštećena sluha</b> osjećala bi se <b>ugodno</b> u odjeljenju s djecom/mladeži bez oštećenja sluha.	47%
023 - <b>Djeca/Mladež oštećena sluha</b> oduzimala bi previše <b>vremena</b> prosvjetnim djelatnicima.	26%
025 - Bila/Bio bih spremna/spreman na <b>pohađanje</b> dodatnog jednogodišnjeg specijalističkog studija iz <b>edukacije i rehabilitacije</b> mladeži oštećena sluha.	32%
030 - Ako djeca/ <b>mladež oštećena sluha</b> koriste znakovni jezik, slabije će naučiti govoriti.	45%
031 - <b>Tumač za znakovni jezik</b> potreban je u odjeljenju u kojem su integrirana djeca/mladež oštećena sluha.	33%
034 - <b>Uz tumača</b> za znakovni jezik <b>djeca/mladež oštećena sluha</b> postala bi pretjerano ovisna i nesamostalna u komunikaciji s čujućim vršnjacima.	43%
035 - Bilo bi dobro kad bi se <b>znakovni jezik</b> mogao učiti u redovnoj odgojno-obrazovnoj ustanovi <b>kao strani jezik</b> .	36%
036 - <b>Uz prevođenje</b> na znakovni jezik <b>djeca/mladež oštećena sluha</b> mogla bi steći znanja i vještine jednako uspješno kao i njihovi čujuć vršnjaci	35%
037 - U odjeljenju u kojem je <b>prisutan tumač za znakovni jezik</b> , djeca/mladež oštećena sluha i čujuć vršnjaci ostvarivali bi uspješnu interakciju.	37%
038 - Prisutnost tumača u razredu povoljno bi utjecalo na <b>samostalnost djece/mladeži oštećena sluha</b> .	40%
041 - <b>Tumač</b> za znakovni jezik odvlačio bi <b>pažnju</b> prosvjetnih djelatnika i djece/mladeži bez oštećenja sluha.	33%
042 - Kada bi u svojem odjeljenju prosvjetni djelatnici imali djecu/mladež oštećena sluha, bilo bi im lakše <b>poučavati ih i komunicirati</b> s njima, kada bi bio <b>prisutan i tumač</b> za znakovni jezik.	35%
044 - Moguće bi bilo <b>organizirati rad</b> u redovnoj odgojno-obrazovnoj ustanovi tako da je u odjeljenju prisutan i <b>tumač</b> za znakovni jezik.	44%
047 - <b>Prosvjetne djelatnike</b> bi najviše frustrirale teškoće komunikacije s djecom/mladeži oštećena sluha.	30%



### Struktura prostora stavova prosvjetnih djelatnika

Korelacijska matrica izračunata je na standardiziranim brutto rezultatima istraživanja. Korelacije veće od .09 statistički su značajne na razini značajnosti od .05. Od 1176 koeficijenata korelacije 875 je bilo statistički značajno, 45 je na granici značajnosti, a 256 koeficijenata nije bilo statistički značajno.

Iz tablice 5 vidi se da je prostor od 49 varijabli stavova prema gluhoj djeci i mladeži sveden na 6 značajnih glavnih komponenti koje objašnjavaju 50.38% zajedničke varijance.

Unikviteti (tablica 6) kreću se u rasponu od .29 (varijabla 37) do .75 (varijabla 19). Suma SMC (najmanja količina zajedničke varijance) iznosi 24.23 što čini 49.46% zajedničke valjane varijance. Raspon komunaliteta (tablica 7) varijabli kreće se od .18 (varijabla 19) do .71 (varijabla 37).

**Tablica 5.** Svojstvene vrijednosti, postotak kumulativne varijance, postotak zajedničke varijance

Varijab.	Svojstvene vrijednosti	Kumulativna varijanca	postotak zajedničke varijance
001	11.49	11.49	23.45
002	5.44	16.94	34.56
003	2.47	19.41	39.61
004	2.03	21.44	43.75
005	1.84	23.28	47.51
006	1.40	24.68	50.38
007	1.19	25.87	52.80
008	1.17	27.04	55.19
009	1.11	28.15	57.45
010	1.04	29.19	59.58

**Tablica 6.** Unikviteti varijabli

Varijabla	Unikvitet	Zajednička varijanca		Postotak
		S	M C	
001	.35098	.64902		1.32
002	.37467	.62533		1.28
003	.40089	.59911		1.22
004	.50254	.49746		1.02
005	.59657	.40343		.82
006	.46878	.53122		1.08
007	.56427	.43573		.89
008	.56548	.43452		.89
009	.37177	.62823		1.28
010	.42994	.57006		1.16
011	.40979	.59021		1.20
012	.60334	.39666		.81
013	.60525	.39475		.81
014	.58735	.41265		.84
015	.49251	.50749		1.04
016	.65255	.34745		.71
017	.61400	.38600		.79
018	.61700	.38300		.78
019	.75030	.24970		.51
020	.48584	.51416		1.05
021	.57960	.42040		.86
022	.70419	.29581		.60
023	.47000	.53000		1.08
024	.53357	.46643		.95
025	.41948	.58052		1.18
026	.36125	.63875		1.30
027	.34719	.65281		1.33
028	.45743	.54257		1.11
029	.44241	.55759		1.14
030	.63038	.36962		.75
031	.59213	.40787		.83
032	.33116	.66884		1.36
033	.35919	.64081		1.31
034	.74300	.25700		.52
035	.48077	.51923		1.06
036	.43709	.56291		1.15
037	.28688	.71312		1.46
038	.40462	.59538		1.22
039	.35215	.64785		1.32
040	.55607	.44393		.91
041	.53194	.46806		.96
042	.50105	.49895		1.02
043	.52272	.47728		.97
044	.47406	.52594		1.07
045	.42492	.57508		1.17
046	.39476	.60524		1.24
047	.64836	.35164		.72
048	.64536	.35464		.72
049	.69007	.30993		.63
		24.76562	24.23438	49.46

**Tablica 7. Komunaliteti varijabli**

Varijabla komunaliteti	Varijabla komunaliteti
001	.61
002	.58
003	.58
004	.45
005	.37
006	.52
007	.47
008	.40
009	.64
010	.57
011	.58
012	.36
013	.46
014	.41
015	.52
016	.35
017	.37
018	.34
019	.18
020	.50
021	.39
022	.39
023	.58
024	.48
025	.61

**Tablica 8. Matrica sklopa poslije ORTHOBLIQUE rotacije**

Varijabla F1	F2	F3	F4	F5	F6	
001	<b>.76</b>	-.01	-.02	.01	.00	-.03
002	<b>.65</b>	-.01	-.12	.06	-.08	.06
003	<b>.71</b>	.13	-.11	.10	.15	.07
004	-.06	.00	-.03	<b>-.66</b>	-.07	.03
005	.00	-.02	.24	<b>-.55</b>	-.04	-.13
006	<b>.64</b>	.03	-.14	-.16	-.20	.02
007	-.36	.06	-.25	<b>-.47</b>	-.19	.11
008	-.12	-.03	.19	<b>-.52</b>	-.12	.03
009	<b>.77</b>	-.03	-.19	-.05	.01	.01
010	<b>.79</b>	-.05	.05	-.01	.02	.00
011	<b>.65</b>	.00	.18	.20	.01	-.04
012	-.26	-.05	.15	<b>-.43</b>	-.18	-.11
013	.02	-.05	.35	<b>-.56</b>	.01	-.27
014	<b>.54</b>	.12	.19	.22	.08	.12
015	<b>.75</b>	.12	-.02	.00	.10	.09
016	-.11	-.03	-.17	<b>-.51</b>	-.05	.18
017	<b>.55</b>	-.07	.09	.06	-.07	-.01
018	<b>.53</b>	.11	.15	.04	-.02	-.10
019	.39	.19	-.07	-.33	-.02	-.06
020	-.35	.02	.03	<b>-.46</b>	-.22	.19
021	-.15	.05	.01	<b>-.52</b>	-.02	.01
022	.39	.13	-.37	<b>-.56</b>	.30	.09
023	.04	.12	-.12	<b>-.65</b>	.33	-.09
024	<b>.53</b>	-.07	.07	-.11	-.34	-.12
025	.21	-.16	.19	-.13	<b>-.73</b>	-.18
026	.18	-.17	.09	.00	<b>-.73</b>	-.06
027	<b>.52</b>	-.19	.07	-.04	<b>-.52</b>	-.06
028	-.01	.01	.21	.05	.05	<b>.68</b>
029	.01	.09	.35	.11	.05	<b>.64</b>
030	.15	.04	-.03	-.07	.08	<b>.72</b>
031	.03	<b>.62</b>	.13	-.16	.19	-.21
032	-.13	.16	-.06	-.03	<b>-.81</b>	.02
033	-.20	.26	-.14	-.03	<b>-.72</b>	.09
034	.14	-.30	-.26	-.18	-.14	<b>.53</b>
035	-.22	.30	-.17	.10	<b>-.61</b>	.24
036	-.03	<b>.57</b>	-.14	.11	-.27	.12
037	.07	<b>.81</b>	-.04	.03	-.04	.03
038	.06	<b>.85</b>	.15	.01	.12	.02
039	.13	<b>.62</b>	-.18	-.07	-.19	-.01
040	.24	-.27	.20	<b>-.51</b>	.05	.17
041	.32	-.43	-.13	<b>-.57</b>	.09	.13
042	.00	<b>.77</b>	.05	-.12	.15	-.04
043	.17	<b>.43</b>	-.25	-.17	-.15	-.03
044	-.03	<b>.77</b>	.12	.09	-.01	.03
045	.02	.18	<b>.65</b>	-.15	.01	.15
046	.06	.11	<b>.67</b>	-.26	.01	.07
047	.15	.17	-.01	<b>-.63</b>	.18	-.15
048	.24	.00	-.32	.02	-.06	-.18
049	.18	-.12	<b>.43</b>	.22	-.23	-.11

**Tablica 9.** Ponderi varijabli poslije ORTHOBLIQUE rotacije

varijabla	F1	F2	F3	F4	F5	F6
001	<b>.78</b>	.08	-.24	.50	-.38	-.15
002	<b>.75</b>	.10	-.31	.51	-.42	-.11
003	<b>.74</b>	.15	-.29	.50	-.29	-.08
004	-.43	.01	.13	<b>-.67</b>	.23	.17
005	-.37	-.03	.32	<b>-.56</b>	.21	.07
006	<b>.67</b>	.20	-.34	.35	-.49	-.16
007	-.51	.11	-.07	<b>-.59</b>	.12	.12
008	-.45	-.05	.32	<b>-.60</b>	.22	.20
009	<b>.78</b>	.08	-.38	<b>.46</b>	-.38	-.14
010	<b>.75</b>	.01	-.15	<b>.46</b>	-.31	-.07
011	<b>.73</b>	.04	-.06	<b>.57</b>	-.34	-.12
012	-.47	-.01	.25	<b>-.53</b>	.14	.03
013	-.40	-.06	.41	<b>-.57</b>	.25	-.01
014	<b>.58</b>	.08	.03	<b>.45</b>	-.22	.04
015	<b>.71</b>	.14	-.19	<b>.42</b>	-.29	-.03
016	-.38	-.04	.02	<b>-.56</b>	.23	.25
017	<b>.59</b>	.01	-.09	<b>.41</b>	-.31	-.09
018	<b>.55</b>	.17	-.06	.37	-.33	-.18
019	.24	<b>.27</b>	-.17	-.05	-.19	-.12
020	<b>-.57</b>	.00	.22	<b>-.64</b>	.20	.27
021	<b>-.47</b>	.03	.17	<b>-.61</b>	.25	.14
022	.00	.09	-.26	<b>-.37</b>	.21	.12
023	<b>-.47</b>	.03	.07	<b>-.71</b>	<b>.46</b>	.11
024	<b>.62</b>	.14	-.17	.38	<b>-.55</b>	-.25
025	<b>.44</b>	.17	-.07	.29	<b>-.73</b>	-.34
026	<b>.49</b>	.14	-.15	<b>.40</b>	<b>-.75</b>	-.28
027	<b>.71</b>	.07	-.19	<b>.49</b>	<b>-.67</b>	-.24
028	-.16	-.25	<b>.42</b>	-.19	.33	<b>.75</b>
029	-.13	-.18	<b>.51</b>	-.14	.29	<b>.71</b>
030	-.02	-.17	.18	-.17	.27	<b>.72</b>
031	-.10	<b>.58</b>	.02	-.18	-.06	-.24
032	.27	.48	-.27	.23	<b>-.81</b>	-.31
033	.18	<b>.53</b>	-.30	.15	<b>-.72</b>	-.24
034	.05	-.33	-.07	-.11	.10	<b>.50</b>
035	.18	<b>.50</b>	-.30	.20	<b>-.63</b>	-.11
036	.25	<b>.68</b>	-.32	.21	<b>-.53</b>	-.20
037	.19	<b>.83</b>	-.23	.10	-.41	-.24
038	.06	<b>.77</b>	.00	-.03	-.21	-.14
039	.29	<b>.75</b>	-.38	.14	<b>-.52</b>	-.31
040	-.21	-.37	.38	<b>-.47</b>	.37	<b>.42</b>
041	-.11	<b>-.45</b>	.08	-.41	.35	.34
042	-.08	<b>.70</b>	-.05	-.17	-.11	-.15
043	.25	<b>.57</b>	-.40	.07	-.42	-.26
044	.08	<b>.74</b>	-.05	.06	-.30	-.17
045	-.26	.00	<b>.69</b>	-.33	.23	.34
046	-.29	-.05	<b>.72</b>	-.40	.25	.30
047	-.28	.14	.07	<b>-.57</b>	.23	-.01
048	.40	.16	<b>-.46</b>	.31	-.34	-.34
049	.31	-.07	.26	<b>.35</b>	-.26	-.10

Iz tablica 8 i 9 možemo zaključiti o strukturi ekstrahiranih faktora.

S **prvim faktorom** najviše koreliraju slijedeće varijable:

Varijabla	korelacija s faktorom
001 - Pohadanje redovne odgojno-obrazovne ustanove bilo bi korisno za <b>socijalizaciju</b> djece/mladeži <b>oštećena sluha.</b>	(.78)
009 - <b>Zajednički</b> odgoj i obrazovanje omogućilo bi <b>uspješnije socijalne interakcije</b> u svakodnevnom životu <b>mladeži oštećena sluha i mladeži bez oštećenja sluha.</b>	(.78)
002 - Uključivanje djece/mladeži oštećena sluha u redovne odgojno-obrazovne ustanove bilo bi korisno za <b>socijalni razvoj djece/mladeži bez oštećenja</b>	(.75)
010 - U <b>redovnoj odgojno-obrazovnoj ustanovi</b> djeca/mladež oštećena sluha bolje bi se pripremila za život nego u specijalnoj ustanovi.	(.75)
003 - Djeca/Mladež <b>oštećena sluha</b> ostvarivala bi <b>uspješne interakcije</b> s čujućim vršnjacima u redovnom razredu.	(.74)
011 - U <b>redovnoj odgojno-obrazovnoj ustanovi</b> djeca/mladež <b>oštećena sluha</b> mogla bi <b>steći znanja i vještine</b> jednako uspješno kao i čujuć vršnjaci.	(.73)
015 - Pohadanje <b>redovne odgojno-obrazovne ustanove</b> povoljno bi utjecalo na <b>samopoštovanje djece/mladeži oštećena sluha.</b>	(.71)
027 - <b>Redovne odgojno-obrazovne ustanove</b> mogle bi se <b>pripremiti za prihvata</b> djece/mladeži oštećena sluha	(.71)
006 - Djeca/Mladež <b>bez oštećenja sluha kasnije</b> u životu bilo bi mnogo <b>lakše komunicirati</b> s osobama oštećena sluha, ako bi pohađala odgojno-obrazovnu ustanovu <b>zajedno</b> s mladeži oštećena sluha.	(.67)
024 - <b>Prosvjetne djelatnike</b> moguće je <b>pripremiti</b> stručnim usavršavanjem za rad s djecom/mladeži oštećena sluha.	(.62)
017 - I <b>izvan</b> velikih gradskih središta <b>moguće je uspješno</b> organizirati uključivanje djece/mladeži oštećena sluha u redovne odgojno-obrazovne	(.59)
014 - Djeca/Mladež <b>oštećena sluha</b> osjećala bi se <b>ugodno</b> u odjeljenju s djecom/mladeži bez oštećenja sluha.	(.58)

Budući da se ove varijable uglavnom odnose na socijalizaciju gluhe djece i mladeži, te da sve varijable imaju pozitivan predznak, ovaj faktor imenovan je kao **Faktor pozitivnih socijalizacijskih efekata integracije.**

S drugim ekstrahiranim faktorom najviše koreliraju slijedeće varijable:

Varijabla korelacija varij. s faktorom

- 037 - U odjeljenju u kojem je prisutan tumač za znakovni jezik, djeca/mladež oštećena sluha i čujuči vršnjaci ostvarivali bi uspješnu interakciju. (.83)
- 038 - Prisutnost tumača u razredu povoljno bi utjecalo na samostalnost djece/mladeži oštećena sluha. (.77)
- 039 - Korisno je, što bi uz tumača za znakovni jezik i čujuća mladež naučila komunicirati s djecom/mladeži oštećena sluha. (.75)
- 044 - Moguće bi bilo organizirati rad u redovnoj odgojno-obrazovnoj ustanovi tako da je u odjeljenju prisutan i tumač za znakovni jezik. (.74)
- 042 - Kada bi u svojem odjeljenju prosvjetni djelatnici imali djecu/mladež oštećena sluha, bilo bi im lakše poučavati ih i komunicirati s njima, kada bi bio prisutan i tumač za znakovni jezik. (.70)
- 036 - Uz prevođenje na znakovni jezik djeca/mladež oštećena sluha mogla bi steći znanja i vještine jednako uspješno kao i njihovi čujuči vršnjaci (.68)
- 031 - Tumač za znakovni jezik potreban je u odjeljenju u kojem su integrirana djeca/mladež oštećena sluha. (.58)
- 043 - Prevođenje sveučilišnih predavanja na znakovni jezik potrebno je kako bi mladež oštećena sluha imala jednak pristup visokoškolskom obrazovanju kao i čujuči vršnjaci. (.57)
- 035 - Bilo bi dobro kad bi se znakovni jezik mogao učiti u redovnoj odgojno-obrazovnoj ustanovi kao strani jezik. (.50)
- 041 - Tumač za znakovni jezik odvlačio bi pažnju prosvjetnih djelatnika i djece/mladeži bez oštećenja sluha. (-.45)

Kao što se može vidjeti, te varijable odnose na uključivanje tumača u rad ustanove, te gotovo sve navedene varijable imaju pozitivan predznak. Stoga je ovaj faktor imenovan je kao **Faktor pozitivnih stavova prema uključivanju tumača.**

S trećim faktorom najviše koreliraju varijable:

Varijabla korelacija varij. s faktorom

- 046 - Mladež oštećena sluha ima slabije razvijene sposobnosti za učenje. (.72)
- 045 - Zbog toga što ne govore, ili imaju slabije razvijen govor, mladež oštećena sluha ima niži kvocijent inteligencije od mladeži bez oštećenja sluha. (.69)
- 029 - Takav način komunikacije na neki način osramoćuje mladež oštećena sluha. (.51)
- 048 - Djeca/mladež oštećena sluha ima potencijal za postizanje iste obrazovne razine kao i njihovi čujuči vršnjaci. (-.46)
- 028 - Znakovni jezik primitivan je način komunikacije (.42)

Kao što se može vidjeti, ove varijable odnose se na gluha djecu i mladež i njihovo oštećenje, pa se ovaj faktor može imenovati kao **Faktor negativnih stavova prema gluhima i njihovom oštećenju.**

S četvrtim faktorom najviše koreliraju varijable:

Varijable korelacije varij. s faktorom

- 023 - Djeca/Mladež oštećena sluha oduzimala bi previše vremena prosvjetnim djelatnicima. (-.71)
- 004 - Djeca/Mladež oštećena sluha u redovnom odjeljenju predstavljala bi smetnju za normalan rad. (-.67)
- 020 - Ako već polaze redovnu odgojno-obrazovnu ustanovu, bolje bi bilo da djeca/mladež oštećena sluha pohađaju posebna odjeljenja za takvu djecu/mladež. (-.64)
- 021 - U redovnoj odgojno-obrazovnoj ustanovi bilo bi bolje da samo odgojne predmete (tjelesni, likovni odgoj) pohađaju zajedno s mladeži bez oštećenja sluha. (-.61)
- 008 - Zbog prisutnosti djece/mladeži oštećena sluha u redovnom odjeljenju, djeca/mladež bez oštećenja sluha slabije bi napredovala. (-.60)
- 007 - U redovnoj odgojno-obrazovnoj ustanovi djeca/mladež oštećena sluha slabije bi napredovala i manje bi naučila nego u odgojno-obrazovnoj ustanovi. (-.59)
- 013 - Osjećali bi se nelagodno ako bi u Vašem odjeljenju bila i djeca/mladež oštećena sluha. (-.57)
- 047 - Prosvjetne djelatnike najviše bi frustrirale teškoće komunikacije s djecom/mladeži oštećena sluha. (-.57)
- 011 - U redovnoj odgojno-obrazovnoj ustanovi djeca/mladež oštećena sluha mogla bi steći znanja i vještine jednako uspješno kao i njihovi čujuči vršnjaci. (.57)
- 016 - Djeca/Mladež bez oštećenja sluha lako bi se dekoncentrirala u razredu sa mladeži oštećena sluha. (-.56)
- 005 - Djeca/Mladež bez oštećenja sluha osjećala bi se nelagodno ako bi s njima u odjeljenju bila i djeca/mladež oštećena sluha (-.56)
- 012 - Pohađanje redovne odgojno-obrazovne ustanove imalo bi štetne posljedice na emocionalni razvoj djece/mladeži oštećena sluha. (-.53)
- 040 - Znakovni jezik u razredu štetio bi napredovanju mladeži bez oštećenja sluha. (-.47)

Budući da se ovaj faktor odnosi na subjekte integracije, stjecanje znanja i vještina, te na emocionalni razvoj, ovaj faktor može se imenovati kao **Faktor pozitivnih obrazovnih i emocionalnih efekata na subjekte integracije.**

S petim ekstrahiranim faktorom najviše koreliraju varijable:

Varijabla korelacija varij. s faktorom

- 032 - Bilo bi dobro kada bi **prosvjetni djelatnici** imali priliku **pohađati tečaj** znakovnog jezika. (-.81)  
 026 - Rado bih sudjelovala/sudjelovao na **seminarima** i drugim kraćim **edukacijama** o radu s djecom/mladeži oštećena sluha. (-.75)  
 025 - Bila/Bio bih spremna/spreman na **pohađanje** dodatnog jednogodišnjeg specijalističkog studija iz **edukacije i rehabilitacije** mladeži oštećena sluha. (-.73)  
 033 - Bilo bi dobro kada bi **čujuća djeca/mladež** imala priliku **pohađati tečaj** znakovnog jezika. (-.72)  
 027 - **Redovne odgojno-obrazovne ustanove** mogle bi se **pripremiti za prihvata** djece/mladeži oštećena sluha. (-.67)  
 035 - Bilo bi dobro kad bi se **znakovni jezik** mogao učiti u redovnoj odgojno-obrazovnoj ustanovi **kao strani jezik**. (-.63)  
 024 - **Prosvjetne djelatnike** je moguće **pripremiti** stručnim usavršavanjem za rad s djecom/mladeži oštećena sluha. (-.55)  
 036 - **Uz prevođenje** na znakovni jezik **djeca/mladež oštećena sluha** mogla bi steći znanja i vještine jednako uspješno kao i njihovi čujući vršnjaci (-.53)  
 039 - Korisno je, što bi **uz tumača** za znakovni jezik i **čujuća mladež** naučila komunicirati s djecom/mladeži oštećena sluha. (-.52)  
 023 - **Djeca/Mladež oštećena sluha** oduzimala bi previše **vremena** prosvjetnim djelatnicima. (.46)

S obzirom da se ove varijable uglavnom odnose na edukaciju prosvjetnih djelatnika, ovaj faktor može se imenovati kao faktor kao **Faktor nespremnosti za dodatnu edukaciju**.

Sa šestim faktorom najviše koreliraju varijable:

Varijabla korelacije varij. s faktorom

- 028 - **Znakovni jezik** primitivan je način komunikacije (.75)  
 030 - Ako **djeca/mladež oštećena sluha** koriste znakovni jezik, slabije će naučiti govoriti. (.72)  
 029 - Takav način komunikacije na neki način osramoćuje mladež oštećena sluha. (.71)  
 034 - **Uz tumača** za znakovni jezik **djeca/mladež oštećena sluha** postala bi pretjerano ovisna i nesamostalna u komunikaciji s čujućim vršnjacima. (.50)  
 040 - **Znakovni jezik** u odjeljenju štetio bi napredovanju mladeži bez oštećenja sluha. (.42)

Kao što se može vidjeti, ove varijable odnose se na znakovni jezik i odnos prosvjetnih djelatnika prema znakovnom jeziku, te se ovaj faktor

može imenovati kao **Faktor negativnog odnosa prema znakovnom jeziku**.

Na **Faktoru pozitivnih socijalizacijskih efekata integracije**, analizom tablica 2, 3 i 4, vidljivo je da na varijablama koje najbolje opisuju ovaj faktor prosvjetni djelatnici imaju visok postotak povoljnih stavova, te smatraju da bi pohađanje redovne ustanove odgoja i obrazovanja bilo korisno za socijalizaciju gluhe djece i mladeži, te da bi zajednički odgoj i obrazovanje omogućilo uspješnije socijalne interakcije u svakodnevnom životu gluhe djece i mladeži. Također smatraju da bi se gluha djeca i mladež bolje pripremila za život nego u specijalnoj ustanovi, te stekla bolja znanja i vještine, što bi povoljno utjecalo na njihovo samopoštovanje. Isto tako smatraju da bi se redovne odgojno-obrazovne ustanove mogle pripremiti za prihvata gluhe djece i mladeži, te da bi djeci i mladeži bez oštećenja sluha kasnije u životu bilo mnogo lakše komunicirati s gluhim osobama, ako bi pohađali redovne odgojno-obrazovne ustanove zajedno s gluhom djecom i mladeži.

Pozitivni stavovi u odnosu na ovaj faktor ohrabrujući su i upućuju na svjesnost prosvjetnih djelatnika o važnosti socijalnih interakcija među djecom i mladeži .

Iz tablica 2, 3 i 4 može se uočiti da na svim varijablama koje najbolje strukturiraju **Faktor pozitivnih stavova prema uključivanju tumača**, prosvjetni djelatnici izražavaju neopredjeljen stav. Mišljenja su podijeljena, te se ne može reći niti da imaju pozitivan, niti negativan stav prema uključivanju tumača. Ovakvi stavovi najvjerojatnije proizlaze iz nepoznavanja rada tumača, ili zbog nedoživljavanja tumača kao suradnika, već kao svojevrzne kontrole njima samima. Kako bi se stavovi prosvjetnih djelatnika usmjerili u pozitivnom smjeru u svezi uključivanja tumača, neophodno je informirati i educirati prosvjetne djelatnike.

**Faktor negativnih stavova prema gluha i njihovom oštećenju** - prosvjetni djelatnici imaju pozitivan stav na varijablama koje najbolje opisuju ovaj faktor, i smatraju da gluha djeca / mladež nemaju slabije razvijene sposobnosti za učenje, te da nemaju niži kvocijent inteligencije zbog toga što ne govore ili imaju slabije razvijen govor.

Isto tako smatraju da gluha djeca / mladež imaju potencijal za postizanje iste obrazovne razine kao i njihovi čujućí vršnjaci.

Četvrti faktor odnosi se na **Faktor pozitivnih obrazovnih i emocionalnih efekata integracije**. Iz tablica 2, 3 i 4 može se zaključiti da prosvjetni djelatnici smatraju da gluha djeca / mladež ne bi predstavljali smetnju u redovnom odjeljenju za normalan rad, smatraju da se djeca / mladež bez oštećenja sluha ne bi osjećala nelagodno ako bi s njima u odjeljenju bila i gluha djeca / mladež, te da se ni prosvjetni djelatnici ne bi osjećali nelagodno ako bi u njihovom odjeljenju bilo gluho dijete / mladež. Premda su u nekim varijablama izrazili neodređen stav, odnosno nisu sigurni da li bi gluha djeca / mladež slabije napredovala i manje naučila u redovnoj ustanovi ili u specijalnoj. Bez obzira na to može se reći da i u odnosu na ovaj faktor prosvjetni djelatnici izražavaju pozitivan stav.

**Peti faktor** odnosi se na **dodatnu edukaciju**, te se iz tablica 2, 3 i 4 može uočiti da prosvjetni djelatnici smatraju da bi bilo dobro kada bi imali priliku pohađati tečaj znakovnog jezika, te da bi rado sudjelovali na seminarima i kraćim edukacijama o radu s gluhom djecom / mladeži. Iz ovog slijedi da prosvjetni djelatnici i sami uviđaju potrebu za dodatnom edukacijom, kada se radi o djeci / mladeži s oštećenim sluhom.

**Šesti faktor** odnosi se na **odnos prosvjetnih djelatnika prema znakovnom jeziku**. Prosvjetni djelatnici ne smatraju da je znakovni jezik primitivan način komunikacije, niti da će djeca slabije naučiti govoriti ako koriste znakovni jezik. Ovo ukazuje da prosvjetni djelatnici imaju pozitivan odnos prema znakovnom jeziku.

**Tablica 10.** *Interkorelacije orthoblique faktora*

	OBQ1	OBQ2	OBQ3	OBQ4	OBQ5	OBQ6
OBQ1	1.00					
OBQ2	.10	1.00				
OBQ3	-.28	-.21	1.00			
OBQ4	.63	.02	-.24	1.00		
OBQ5	-.48	-.41	.29	-.41	1.00	
OBQ6	-.15	-.28	.31	-.24	.36	1.00

Korelacije veće od .09 statistički su značajne na razini značajnosti od .05.

Interkorelacija faktora stavova prosvjetnih djelatnika prema odgojno - obrazovnoj integraciji gluhe djece/mladeži pokazuje da postoji statistički značajna povezanost između svih faktora, osim 2. i 4. faktora, odnosno između Faktora pozitivnih stavova prema uključivanju tumača i Faktora pozitivnih obrazovnih i emocionalnih efekata na subjekte integracije.

Najveća povezanost je između 1. i 4. faktora (.63) odnosno između Faktora pozitivnih socijalizacijskih efekata integracije i Faktora pozitivnih obrazovnih i emocionalnih efekata na subjekte integracije, te možemo reći da postoji tendencija da oni prosvjetni djelatnici koji imaju pozitivnije stavove prema socijalizacijskim efektima integracije, imaju i pozitivnije stavove u obrazovnim i emocionalnim efektima na subjekte integracije, i obratno.

Najveća negativna povezanost (-.48) je između 1. i 5. faktora, odnosno između Faktora pozitivnih efekata integracije i Faktora nespremnosti za dodatnu edukaciju, što znači, da prosvjetni djelatnici koji imaju pozitivnije stavove prema socijalizacijskim efektima integracije, manje su nespremni za usavršavanje, i obratno.

Negativna povezanost (-.41) između 2. i 5. faktora, odnosno između Faktora pozitivnih stavova prema uključivanju tumača i Faktora nespremnosti za dodatnu edukaciju, znači da prosvjetni djelatnici koji imaju pozitivnije stavove prema uključivanju tumača, manje su nespremni za dodatnu edukaciju, i obratno.

Između 4. i 5. faktora također je negativna povezanost (-.41), odnosno Faktora pozitivnih obrazovnih i emocionalnih efekata na subjekte integracije i Faktora nespremnosti na dodatnu edukaciju, znači da prosvjetni djelatnici koji imaju pozitivnije stavovi prema obrazovnim i emocionalnim efektima na subjekte integracije, manje su nespremni za dodatnu edukaciju.

Povezanost između 3. i 6. faktora je pozitivna (.31), odnosno Faktora negativnih stavova prema gluha i njihovom oštećenju i Faktora negativnog odnosa prema znakovnom jeziku, govori nam da prosvjetni djelatnici koji imaju negativniji stav prema gluha i njihovom oštećenju, imaju i negativniji odnos prema znakovnom jeziku, i obratno.

Pozitivna povezanost je i između 3. i 5. faktora (.29), odnosno Faktora negativnih stavova prema gluha i njihovom oštećenju i Faktora nespremnosti za dodatnu edukaciju, što znači da prosvjetni djelatnici koji imaju manje negativan stav prema gluha i njihovom oštećenju, manje su spremni za dodatnu edukaciju, i obratno.

Negativna povezanost između 2. i 6. faktora (-.28), odnosno Faktora pozitivnih stavova prema uključivanju tumača i Faktora negativnog odnosa prema znakovnom jeziku, znači da prosvjetni djelatnici koji imaju manje povoljan stav prema tumačima, imaju negativniji odnos prema znakovnom jeziku, i obratno.

Između 1. i 3. faktora, također je negativna povezanost (-.28), odnosno Faktora pozitivnih socijalizacijskih efekata integracije i Faktora negativnih stavova prema gluha i njihovom oštećenju, što znači da prosvjetni djelatnici koji imaju pozitivniji stav prema socijalizacijskim efektima integracije, manje negativan stav imaju prema gluha i njihovom oštećenju i obratno.

Nešto manja negativna povezanost (-.24) je između 3. i 4. faktora, odnosno Faktora negativnih stavova prema gluha i njihovom oštećenju i Faktora pozitivnih i emocionalnih efekata na subjekte integracije, što znači da prosvjetni djelatnici koji imaju manje negativan stav prema gluha i njihovom oštećenju, imaju pozitivniji stav prema obrazovnim i emocionalnim efektima na subjekte integracije.

U jednakoj mjeri (-.24) je povezanost 4. i 6. faktora, odnosno Faktora pozitivnih i emocionalnih efekata na subjekte integracije i Faktora negativnog odnosa prema znakovnom jeziku, a znači da prosvjetni djelatnici koji imaju pozitivniji stav prema obrazovnim i emocionalnim efektima na subjekte integracije, imaju i manje negativan odnos prema znakovnom jeziku, i obratno.

Najmanja povezanost (-.15) je između 1. i 6. faktora, odnosno Faktora pozitivnih socijalizacijskih efekata integracije i Faktora negativnog odnosa prema znakovnom jeziku, što znači da prosvjetni djelatnici koji imaju pozitivniji stav prema socijalizacijskim efektima integracije, imaju manje negativan odnos prema znakovnom jeziku.

## ZAKLJUČAK

U ovom radu prikazani su rezultati faktorske analize kojom je prostor od 49 manifestnih varijabli stavova prosvjetnih djelatnika prema edukacijskoj integraciji, znakovnom jeziku i tumačima za znakovni jezik reducirana na 6 faktora koji međusobno značajno koreliraju:

1. Faktor negativnih stavova prema gluhoj djeci/mladeži i njihovom oštećenju
2. Faktor pozitivnih socijalizacijskih efekata integracije
3. Faktor pozitivnih obrazovnih i emocionalnih efekata integracije
4. Faktor negativnog odnosa prema znakovnom jeziku
5. Faktor pozitivnih stavova prema uključivanju tumača
6. Faktor nespremnosti za dodatnu edukaciju

Rezultati ispitanika na svim faktorima ukazuju na povoljne stavove odgajatelja, osnovnoškolskih i srednjoškolskih nastavnika prema djeci i mladeži oštećena sluha, njihovom oštećenju i sposobnostima, učincima integracije na razvoj ove djece i mladeži te prema znakovnom jeziku, osim Faktora stavova prema uključivanju tumača, na kojemu prosvjetni djelatnici izražavaju neodređene stavove.

Prema tome, hipoteze **H1** - stavovi ispitanika prema edukacijskoj integraciji gluhe djece povoljni su, i **H2** - stavovi ispitanika prema znakovnom jeziku povoljni su, **prihvaćaju se**, a hipoteza: **H3** - stavovi ispitanika prema uključivanju tumača za znakovni jezik u redovne ustanove povoljni su, **odbacuje se**.

Prosvjetni djelatnici smatraju da bi pohadane redovne odgojno-obrazovne ustanove bilo korisno za socijalizaciju gluhe djece/mladeži, da bi zajednički odgoj i obrazovanje omogućili uspješniju socijalnu integraciju u svakodnevni život gluhe djece/mladeži i djece/mladeži bez oštećenja sluha, da gluha djeca/mladež nemaju slabije razvijene sposobnosti za učenje, da nemaju niži kvocijent inteligencije zbog toga što ne govore ili imaju slabije razvijen govor te da imaju

potencijal za postizanje iste obrazovne razine kao i njihovi čujućí vršnjaci. Isto tako smatraju da je znakovni jezik jednakovrijedan jezik, koristan za gluhu djecu.

Nalazi iz ovih istraživanja koji pokazuju povoljne stavove prema djeci oštećena sluha i posebno prema znakovnom jeziku ohrabrujućí su.

No, s druge strane, rezultati koji ukazuju na nedostatnu informiranost i osposobljenost prosvjetnih djelatnika zabrinjavajućí su. Naime, 65% ispitanika izjavljuje kako tijekom svog stručnog osposobljavanja nisu stekli potrebna znanja za rad s ovom djecom/mladeži, a preko 90% njih ni kasnije nisu stekli **nikakvu** dodatnu edukaciju u vidu seminara i slično. Međutim, 60% njih rado bi sudjelovalo na seminarima i drugim kraćim edukacijama o radu s djecom/mladeži oštećena sluha, a skoro 40% njih bilo bi spremno pohađati jednogodišnji specijalistički studij iz surdopedagogije. Uz to podrška od strane defektologa izostaje ili je nedovoljna. Ovi rezultati imaju vrlo značajne praktične implikacije jer ukazuju na urgentnu potrebu za većom i bolje organiziranom podrškom i dodatnom edukacijom prosvjetnih djelatnika u redovnim vrtićima i školama u vidu predavanja, seminara, radionica o djeci oštećena sluha i radu s njima.

Neodređen stav prema uključivanju obrazovnih tumača u rad ustanova na neki način ipak je očekivan jer je ova problematika u nas posve nova i ispitanicima nepoznata, te ne iznenađuje njihova neinformiranost glede uloge tumača. Naime, nastavnici mogu pogrešno doživljavati tumača kao osobu koja nadzire kvalitetu njihova rada, što nije njegova uloga. No, vjerujemo, u bliskoj budućnosti, kada bude više slučajeva gluhe djece integrirane u redovne vrtiće i škole uz podršku tumača, uz svu adekvatnu pripremu škola, promijenit će se i stavovi nastavnika prema uključivanju tumača.

## PRILOG

### Upitnik stavova prema integraciji gluhe djece i mladeži u redovne ustanove odgoja i obrazovanja

1. Pohađanje redovne ustanove bilo bi korisno za socijalizaciju djece/mladeži oštećena sluha.

2. Uključivanje djece/mladeži oštećena sluha u redovne ustanove bilo bi korisno za socijalni razvoj djece/mladeži bez oštećenja.
3. Djeca/mladež oštećena sluha ostvarivala bi uspješne interakcije s čujućim vršnjacima u redovnom odjeljenju.
4. Djeca/mladež oštećena sluha u redovnom odjeljenju predstavljala bi smetnju za normalan rad.
5. Djeca/mladež bez oštećenja sluha osjećala bi se nelagodno ako bi s njima u razredu bila i djeca/mladež oštećena sluha.
6. Djeci/mladeži bez oštećenja sluha kasnije u životu bilo bi mnogo lakše komunicirati s osobama oštećena sluha, ako bi pohađala školu zajedno s djecom/mladeži oštećena sluha.
7. U redovnoj ustanovi djeca/mladež oštećena sluha slabije bi napredovala i manje bi naučila nego u specijalnoj ustanovi.
8. Zbog prisutnosti djece/mladeži oštećena sluha u redovnom odjeljenju/grupi, djeca/mladež bez oštećenja sluha slabije bi napredovala.
9. Zajednički odgoj i obrazovanje omogućilo bi uspješnije socijalne interakcije u svakodnevnom životu djece/mladeži oštećena sluha i djece/mladeži bez oštećenja sluha.
10. U redovnoj ustanovi djeca/mladež oštećena sluha bolje bi se pripremila za život nego u specijalnoj ustanovi.
11. U redovnoj ustanovi djeca/mladež oštećena sluha mogla bi steći znanja i vještine jednako uspješno kao i njihovi čujućí vršnjaci.
12. Pohađanje redovne ustanove imalo bi štetne posljedice na emocionalni razvoj djece/mladeži oštećena sluha.
13. Nastavnici/odgajatelji osjećali bi se nelagodno ako bi u njihovom odjeljenju/grupi bila i djeca/mladež oštećena sluha.
14. Djeca/mladež oštećena sluha osjećala bi se ugodno u odjeljenju s djecom/mladeži bez oštećenja sluha.



15. Pohadanje redovne ustanove povoljno bi utjecalo na samopoštovanje djece/mladeži oštećena sluha.
16. Djeca/mladež bez oštećenja sluha lako bi se dekoncentrirala u odjeljenju sa djecom/mladeži oštećena sluha.
17. I izvan velikih gradskih središta moguće je uspješno organizirati uključivanje djece/mladeži oštećena sluha u redovne ustanove odgoja i obrazovanja.
18. Uz suradnju s mobilnim defektologom, moglo bi se uspješno organizirati obrazovanje djece/mladeži oštećena sluha u redovnoj ustanovi.
19. Samo uz stalno zaposlenog defektologa u redovnoj ustanovi integracija djece/mladeži oštećena sluha mogla bi biti uspješna.
20. Ako već polaze redovne ustanove, bolje bi bilo da djeca/mladež oštećena sluha pohađaju posebna odjeljenja za takvu djecu.
21. U redovnoj školi bilo bi bolje da samo odgojne predmete (tjelesni, likovni odgoj) pohađaju zajedno s učenicima bez oštećenja sluha.
22. Djeca/mladež oštećena sluha u redovnoj ustanovi odgoja i obrazovanja zahtijevala bi više pozornosti odgajatelja/nastavnika od djece/mladeži bez oštećenja.
23. Djeca/mladež oštećena sluha oduzimala bi previše vremena nastavniku/odgajatelju.
24. Redovne nastavnike/odgajatelje moguće je pripremiti stručnim usavršavanjem za rad s djecom/mladeži oštećena sluha.
25. Bila bih spremna na pohadanje specijalističkog poslijediplomskog studija iz edukacije i rehabilitacije djece/mladeži oštećena sluha.
26. Rado bih sudjelovala na seminarima i drugim kraćim edukacijama o radu s djecom/mladeži oštećena sluha.
27. Redovne ustanove mogle bi se pripremiti za prihvatanje djece/mladeži oštećena sluha.
28. Znakovni jezik primitivan je način komunikacije.
29. Takav način komunikacije na neki način osramoćuje osobu oštećena sluha.
30. Ako djeca/mladež oštećena sluha koriste znakovni jezik, slabije će naučiti govoriti.
31. Tumač za znakovni jezik potreban je u odjeljenju u kojem je integrirano dijete oštećena sluha.
32. Bilo bi dobro kada bi nastavnici/odgajatelji imali priliku pohadati tečaj znakovnog jezika.
33. Bilo bi dobro kada bi čujuća djeca/mladež imala priliku pohadati tečaj znakovnog jezika.
34. Uz tumača za znakovni jezik djeca/mladež oštećena sluha postala bi pretjerano ovisna i nesamostalna u komunikaciji s čujućim vršnjacima.
35. Bilo bi dobro kad bi se znakovni jezik mogao učiti u vrtiću/školi kao strani jezik.
36. Uz prevođenje na znakovni jezik djeca/mladež oštećena sluha mogla steći znanja i vještine jednako uspješno kao i njihovi čujući vršnjaci.
37. U odjeljenju u kojem je prisutan tumač za znakovni jezik, djeca/mladež oštećena sluha i čujući vršnjaci ostvarivali bi uspješnu interakciju.
38. Prisutnost tumača u odjeljenju povoljno bi utjecalo na samostalnost djece/mladeži oštećena sluha.
39. Korisno je, što bi uz tumača za znakovni jezik i čujuća djeca/mladež naučila komunicirati s djecom/mladeži oštećena sluha.
40. Znakovni jezik u odjeljenju štetio bi napredovanju djece/mladeži bez oštećenja sluha.
41. Tumač za znakovni jezik odvlačio bi pažnju odgojitelju/ nastavniku i djeci/mladeži bez oštećenja sluha.
42. Kada bi u svom odjeljenju odgajatelj/nastavnik imao dijete oštećena sluha, bilo bi im lakše poučavati ih i komunicirati s njima, kada bi bio prisutan i tumač za znakovni jezik.

43. Prevođenje sveučilišnih predavanja na znakovni jezik potrebno je kako bi mladež oštećena sluha imala jednak pristup visokoškolskom obrazovanju kao i čujućí vršnjaci.
44. Moguće bi bilo organizirati rad u redovnoj ustanovi tako da je u odjeljenju prisutan i tumač za znakovni jezik.
45. Zbog toga što ne govore, ili imaju slabije razvijen govor, djeca/mladež oštećena sluha imaju niži kvocijent inteligencije od djece bez oštećenja sluha.
46. Djeca/mladež oštećena sluha imaju slabije razvijene sposobnosti za učenje.
47. Odgajatelje/nastavnike najviše bi frustrirale teškoće komunikacije s djecom/mladeži oštećena sluha.
48. Djeca/mladež oštećena sluha imaju potencijal za postizanje iste obrazovne razine kao i njihovi čujućí vršnjaci.
49. Osjećam se kompetentnom za rad s djecom/mladeži oštećena sluha.

## LITERATURA

- BOSNAR, B.(2004): Stavovi prosvjetnih djelatnika prema uključivanju gluhe djece i mladeži, te djece i mladeži s umjetnom pužnicom u redovne ustanove odgoja i obrazovanja. Neobjavljeni magistarski rad, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet.
- BOSNAR, B. i BRADARIĆ-JONČIĆ, S. (2006): Stavovi prosvjetnih djelatnika prema uključivanju gluhe djece i mladeži u redovne škole i vrtiće. Zbornik radova: Peti dani osnovne škole Splitsko-dalmatinske županije: Prema kvalitetnoj školi; Split, 16.-18.11.06.
- BRADARIĆ - JONČIĆ, S. (2000): Manualna komunikacija osoba oštećena sluha. Revija za rehabilitacijska istraživanja, Vol. 36, Br. 2, 123 - 134.
- BRADARIĆ-JONČIĆ, S. & V. IVASOVIĆ (Eds.) (2004): «Sign Language, Deaf Culture & Bilingual Education», Faculty of Education and Rehabilitation Sciences, Zagreb.
- BRADARIĆ-JONČIĆ, S. (2000): Manualni oblici komunikacije osoba oštećena sluha, Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja, 35, 2.
- CARVER, R. (2004): Creating a „deaf-friendly“ atmosphere for deaf children. U: Bradarić-Jončić, S. & V. Ivasović (Eds.) (2004): «Sign Language, Deaf Culture & Bilingual Education», Faculty of Education and Rehabilitation Sciences, Zagreb, str. 121-131.
- CHAFIN SEAL, B. (1998): Best practices in educational interpreting. Allyn and Bacon.
- FOSTER, S., LONG, G. i SNELL, K. (1999): Inclusive instruction and learning for deaf students in postsecondary education. Journal of Deaf Studies and Deaf Education, 4:3, 226-235.
- GIFFORD, F. (1996): The Clairmont project: Bilingual education in an integrated setting. Zbornik radova kongresa “The right to knowledge for the deaf”. Brdo, Slovenija.
- GREGORY, S. (2004): Issues in sign bilingual education. U: Bradarić-Jončić, S. & V. Ivasović (Eds.) (2004): «Sign Language, Deaf Culture & Bilingual Education», Faculty of Education and Rehabilitation Sciences, Zagreb, str. 111-121.
- HENING, L. I SALANDER, S. (2004): Bilingual education of the deaf: examples from everyday teaching and learning in Sweden. U: Bradarić-Jončić, S. & V. Ivasović (Eds.) (2004): «Sign Language, Deaf Culture & Bilingual Education», Faculty of Education and Rehabilitation Sciences, Zagreb, str. 131-137.
- IFLA (2004): «Smjernice za pružanje knjižničnih usluga gluhimima». Stručna redakcija prijevoda publikacije IFLA-e (International Federation of Library Associations) u izdanju Hrvatskog knjižničarskog društva.
- JIMENEZ-SANCHEZ, C. i ANTIA, S.D. (1999): Team-teaching in an integrated classroom: Perceptions of Deaf and hearing teachers. Journal of Deaf Studies and Deaf Education, 4:3, 216-224.
- KREIMEYER, K.H., CROOKE, P., DRYE, C. EGBERT, V. i KLEIN, B. (2000): Academic and social benefits of co-enrollment model of inclusive education for deaf and hard of hearing children. Journal of Deaf Studies and Deaf Education, 5:2, 174-185.
- KYLE, J.G. & B.WOLL (1985): Sign language: The study of deaf people and their language. Cambridge University Press.
- LANE, H.; HOFFMEISTER, R. & B.BAHAN (1996): A journey into the Deaf-World. Down Sign Press, San Diego, (CA).
- LUETKE-STAHLMAN, B. i LYNN HEYES, P. (1994): Parent advocacy for the nonexclusion of students who are deaf or hard of hearing. Preventing School Failure, Fall, Vol. 39, 1, p.41.
- MILKOVIĆ, M. i BRADARIĆ-JONČIĆ, S. (2007): Red riječi u hrvatskom znakovnom jeziku. Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja.

- MILKOVIĆ, M., BRADARIĆ-JONČIĆ S. i WILBUR, R. (2006): „Word order in Croatian Sign Language“, Special Issue of Sign Language & Linguistics, 9:1/2 .
- MILKOVIĆ, M., BRADARIĆ-JONČIĆ, S. i R. WILBUR (2007): Information status and word order in Croatian Sign Language. Clinical linguistics and phonetics.
- NEAL MAHSHIE, SH. (1995): Educating deaf children bilingually. Pre-College Programs, Gallaudet University, Washington, D.C.
- RADOVANČIĆ, B. (1994): Subjektivne pretpostavke odgojno - obrazovne integracije djece s oštećenim sluhom. Defektologija, Vol. 30, Br. 1, 33-47.
- RADOVANČIĆ, B. (1995): Stavovi nastavnika prema odgojno - obrazovnoj integraciji djece s oštećenim sluhom. Defektologija, Vol. 21, Br. 2, 49-62.
- STANDARDNA PRAVILA o izjednačavanju mogućnosti za osobe s invaliditetom, Ujedinjeni Narodi, Rezolucija 48 / 96.
- STINSON, M. S. i ANTIA, S. D. (1999): Considerations in Educating Deaf and Hard-of- Hearing Students in Inclusive Settings. Journal of Deaf Studies and Deaf Education 4:3.
- UNESCO (1994): The Salamanca Statement and framework for action on special needs education. World Conference on Special Needs Education: Access & Equality. Paris.
- UNITED NATIONS (1994): The Standard Rules on the Equalization of Opportunities for Persons with Disabilities”. New York, United Nations
- UZELAC, M. i RADOVANČIĆ, B. (1993): Stavovi prema odgojno - obrazovnoj integraciji učenika s oštećenim sluhom. Defektologija, Vol. 29, Br. 1, 13-33.
- VALLI, C. i LUCAS, C. (1992): Linguistics of American Sign Language. Gallaudet University Press. Washington, D.C.
- VOLTERRA, V. (1987): La lingua Italiana dei segni: La comunicazione visivo-gestuale dei sordi. Bologna; Il Mulino.
- WILBUR, R.B. (1987): American Sign Language: Linguistic and applied dimensions. Boston, Little Brown.

## **THE STRUCTURE OF TEACHERS' ATTITUDES TOWARDS INTEGRATION OF DEAF CHILDREN AND YOUTH, SIGN LANGUAGE AND SUPPORT OF EDUCATIONAL INTERPRETERS IN REGULAR EDUCATIONAL SETTINGS**

**Abstract:** *The sample included altogether 449 teachers of regular preschools and schools in Zagreb area. By using factor analysis, 6 factors were extracted. The investigation showed that teachers have had mainly positive attitudes towards socializational-, educational- and emotional effects of educational integration of deaf children and youth, as well as towards additional training of teachers and sign language, while the attitudes towards the inclusion of educational interpreters into regular pre/school settings were undetermined.*

**Key words:** *educational integration, deaf, hearing impaired children, sign language, educational interpreting*